

Släkten Stenhammars krönika

N:r 17

Utgiven av "Släkten Stenhammars Förening"

Redaktör fru K. Stenhammar-Nordlander

Katarina V. Kyrgogata 6, Stockholm

Fortsättning av utdragen ur doktor Christian Stenhammars brev till hemorten under riksdagen 1834 följer här:

Den 28 juni 1834

Midsommaraften kl. 12 steg jag ombord på ångfartyget Yngre Frey för att resa till Gripsholm. Östberg, Hallström, Lignell, Ödman^{x)} och Agardh^{xx)} af presteståndet, en mängd andra Riksdagsmän och folk af alla tungomål, qvinnor och barn ej förgätandes, utgjorde sällskapet. Professor Cederschiöld^{xxx)}, en märkvärdig Ridderskapets medlem, må särskildt nämnas.

Farten var angenäm. Stränderna, nu i sin vackraste grönska och löfprakt, besådda med herrgårdar och lusthus, från hvilka flerstädes saluterades med kanoner högtiden till prydnad, äro utomordentligt intagande. Sällskapet, ehuru blandadt, antager en viss förtroelighet: man har skiljt sig från umgängeslifvets tvång, och befinner sig i ett slags ogeneradt naturlif. Sånger uppstämades i chör af Ödman, Östberg m.fl. till fruntimrens förnöjelse. Visor och glamm förlagade här riksdagsbekymren ----- . Med någon stunds läsning i beskrifningar öfver Gripsholms slott ----- beredde man sig också till åskådandet. Klockan vid pass 6 landade vi vid slottets fot och stego på fast mark igen. Mina förbundsbröder - Ödman, Hallström och Östberg - med mig, vandrade af åt Mariefred, följande en flicka, som vid stranden erbjudit oss anvisning på herrberge. -----

Trakten är vacker - staden omgifven af ängar och träd, en stor by egentligen, något större än Söderköping ----- . Vi fingo rum hos en slags skräddare, tror jag, med en pratsam hustru, men bekvämlig-

x) Ödman, Erik Samuel 1786-1845, teolog, politiker, kyrkoherde i Vendel 1827, prost 1830, ledamot i prästeståndet vid riksdagarna 1834-1840 och 1844. Oppositionsman. Erik Samuel var brorson till Samuel Lorens Ödman 1750-1829, professor i teologi, psalmist (Författat tolv psalmer i vår psalmbok).

xx) Agardh, C.A. 1785-1859, berömd botanist, även framstående matematiker, filosof, nationalekonom och teolog, professor i Lund, biskop i Karlstad, en av de 18 i Sv. Akademien.

xxx) Cederschiöld, Per Gustaf 1782-1848, barnmorskeläkare, professor vid Karolinska. Utg. bl.a. "Lärobok i vården om kvinnans släktliv"

heterna voro ej särdeles stora -----). Östberg låg på en soffa i det ena rummet - jag och Ödman i en paulun^{x)} tillhoppa i det andra. Vi sofvo just ej mycket, men jag är på farvägar icke särdeles nogräknad. De botaniska vandringarna hafva lärt mig att finna mig både i ett och annat. Hallström däremot begaf sig till skolhuset, och fick der ett temligen galant rum. -----

----- Sedan vi tagit nattherberget i besittning, vandrade vi tillbaka till slottet. Afsikten var att först se oss omkring på Slottets yttre, och sedan komma öfverens med slottsvaktmästaren om tiden för vår inställelse. ----- Slottet är först byggt af Gustaf I, och sedan utom mindre förbättringar och någon förändring på hörntornen, nästan oförändradt till det yttre. Men Gustaf III har tillbyggt en stor 3-vånings flygelbyggnad för hofstaten att begagna under det han ofta vistades här. När Gustaf I företog slottsbyggnaden, fanns dock en stor rundel eller torn, som man tror vara byggd af Bo Jonsson Grip i medlet af 1300-talet. Genom arf kom egendomen till Riksförståndaren Sten Sture d.ä. Han anlade Mariefreds kloster, der han ock först blef begravnen. Men Gustaf I gjorde anspråk på egendomen, och lät Ständerna tilldöma Konungen eganderätten på Riksdagen i Wadstena 1526. Som han icke var mycket blöt till sinnes, så ref han ned klostret och begagnade materialerna till Slottsbyggnaden. -

Slottet består af två temligen regelbundna borggårdar - den yttre, med inkörshvalf, är dock omgifven af lägre byggnader för betjäningen ----- Utanför slottet på en öppen stor plan står en runsten upprest. Inne på borggården ligga ett par ofantligt stora metallkanoner med Rysk ingjuten inskrift, som innehåller att "bössan, vargen kallad, är gjuten 1576 på befallning af Ryska Storfursten Johan Wasiliewitz". De är eröfrade af Pontus de la Gardie vid Ivanograds intagande 1581. Wargen kallas de, emedan mynningen är bildad som ett gapande varghufvud. Med huggnad ser man minnen af tider, då Svenskarne stodo på sig, och kunde skicka hem något kram från Ryssarnes land.

När vi kommo fram mot slottet om aftonen, mötte vi en af de resande, som berättade oss, att bönderna (17 stycken, anförda af Vice Talman Jon Jonsson, en erke-lufver) voro inqvarterade på Slottet, där rum och sängar för dem var beredda. Vaktmästaren var redan uppgången i slottet med några resande. Hallström gick upp för att söka honom. Medan jag och Ödman stannade på yttre borggården, kom en slottsbetjent springande, öppnade en dörr nedåt ett källarhvalf i Slottsbyggnaden till venster, men kom strax upp och ropade med full hals: Greta! Denna Greta infann sig med ett soll och nedsteg jemte herrn i källaren. Kort derpå hörde vi honom säga: "det var väl fan till bönder! Hur många är di" - Hvarpå hon svarade 17. Efter en stund uppstego herrskapet, och då befanns i sollet ett stort parti bouteijer. Det var således välfägnad för herrar Riksdagsmän af Bondeståndet, som i Gustaf III:s cavaljersrum hade bäddade sängar. Sådant gick andra riksdagsmäns näsa förbi, liksom välfägnaden på ångfartyget, der Matfrun var beordrad hålla fri spisning för Bönderna under hela resan. Hon berättade oss det sjelf andra dagen och tilllade, att de förstodo att taga väl till lifs.

Detta är ett sätt att muta bönder, som är ganska väl beräknadt. Af utskottets medlemmar voro ej mindre än 4 der. De skola väl i sinom tid visa sig tacksamma genom medgörlighet!

^{x)} Säng med takhimmel

Vi inträdde under väntan på inre borggården. Den är trång, nästan mindre än borggården i Linköpings slott och sned - som det förekom mig. Byggnaden är tre våningar, med tjocka, starka, runda torn i hörnen, med låga, spetsiga tak och flaggor af åtskilliga figurer - det ena en qvinnofigur, det andra en vase o.s.v. På utsidorerna är slottet rödt, på insidan hvitmenadt - byggnaden klumpig, utan arkitektonisk smak eller prydnad. Läget helt nära vid stranden, så att endast en väg, omgifven af lummiga lindar, går fram mellan sjön och klippan, på hvilken slottet stöder sin fot, är behagligt och imponant. -

Vi återgingo till Staden, åto på Gästgifvaregården godt - äfven smultron, som dock voro klena - vandrade derefter utom staden genom ett par ängar, och begåfvo oss derefter till en slags hvila. -

Tidigt på morgonen, kl. 6 Midsommardagen, voro vi på väg till Slottet, gjorde dock först en sväng till Ladugården med stora kungsstall och betydliga fähus, emedan vi hade tid att bese dem före kl. 7, då vaktmästaren lofvat mottaga oss. Han kom ur en låg byggnad vid planen utanför Slottet, med stor nyckelknippa i handen - och såg rätt allvarsam ut. Jag hade kunnat taga honom för Erik den fjortondes fångvaktare, om jag icke, då han vandrade framför oss, sett på ryggen af hans blå silfvergalonerade rock trenne korslagda C:n med ordnings-siffran XIV inuti, så stora som ryggtäflan medgaf, hvilket gaf honom tillkänna såsom en Konung Carl XIV:s tjänare. Det var grannt, ehuru något trasigt, detta silfvertecken af Konungens nåd på betjentens baksida. Fast han alltså ej var ett spöke från så gamla tider, gjorde man honom ej alldeles orätt, om man på visst sätt betraktade honom så. Ty han har varit kammartjänare hos Gustaf IV Adolf, har sett hvita frun gå omkring på Gripsholm en tid innan Gudtaf Adolf afsattes, har här betjänt konungen, medan han satt fången, och visar ännu med särdeles allvar, under tystnad de sista rum Konungen här bebodde. -

Att nu beskrifva rummen är så mycket mindre möjligt, som inredningen är den oregelbundnaste man kan tänka sig. Utom några för Kungl. Personerna i nyare tider inredda och praktfullt möblerade rum, äro de flesta sneda och oregelbundna, förenade med smågångar och corridorer, mörka och labyrintiska, så att man aldrig skulle kunna reda sig ur dem på egen hand. Slottet har nu sin allra största märkvärdighet genom den otroligt stora samling af porträtter, som icke allenast upptager de flesta rummen och corridorererna, utan nästan öfvertäcker hela väggarna. Man behöfde många dagar för att se allt. ----- Ett rum innehåller alla med Gustaf III samtida regenter - ett annat alla svenska Konungar, så många man har kunnat samla - men märkvärdigt är, att intet porträtt finnes af Gustaf IV Adolf (man har småaktigt nog undanröjt bilden af den olycklige Konungen ur denna bildersal, liksom man dermed skulle kunna utplåna de bladen ur Sveriges historia, hvilka dock måste förblifva tecknade med hans namnöfverskrift) - ett annat alla vid Westphaliska freden närvarande sändebud från alla Europeiska makter - ett annat hvarjehanda märkliga Svenska män, prester och proselyter, Bellman icke undantagen o.s.v. ----- blandning af Kungar och furstar, Drottningar och prinsessor i alla möjliga ställningar och dräkter, att de kan göra en fattig syndare yr i hufvudet,

Några andra märkvärdigheter äro äfven vapen, brukade af Kungliga personer, några delar af rustningar ----- Men det märkvärdigaste af allt är dock de sorgliga historiska minnena af våra Konungars olyckor och regentfamiljens inre strider. Det södra Tornet är i detta afseende egentligen ett bedröfligt minnesmärke. Der finner man

Johan III:s fängelserum. Det är i det närmaste bibehållet. Väggarna äro panelade med bildhuggeriarbeten och rummet, efter tidens begrepp, anständigt. Sängen är ännu qvar, i vilken hans gemål framfödt Sigismund 1566 och prinsessan Isabella 1564. Ehuru de behandlades ingalunda med öfverdrifven hårdhet -----, är det dock förvånansvärdt, att Johans hjerta under dessa åren icke fattades af någon ödmjukhets- och mildhetskänsla. Man måste häpna deröfver, då man stiger upp två rum högre i samma torn och inträder i det hemska hvalf, der Erik XIV dvaldes från hösten 1571 till Januarii 1573. - När man går ner ur detta torn - se, då kommer man in i det rum, som Gustaf III låtit inreda till Theater, med praktfulla säten, förgyllda colonner och spegelväggar. Hvilket grannskap!

Jag berättar ofullständigt - emedan jag såg ofullständigt, och tiden knappt mera tillät än att tåga igenom rummen. Kl. innan 10 voro vi åter i Staden och bevistade Gudstjensten. ----- Jag begaf mig ned till Slottet, såg på alarna en temligen sällsynt laf-art (*Parmelia quercifolia*), dock utan frukt, antecknade inskriptionen på runstenen och afslog exemplar af en rar laf-art, som jag på morgonen funnit på klippan nedanför Slottet. (*Sagelia alpina*). Man vet utom Lappland ej något vextställe för den mer än Törnevalla. ----- Efter dessa förrättningar gick jag ned på ångbåten och åt middag der. Emellertid samlades sällskapet, kanonerna dundrade, och vi foro hemåt. ----- Resan kostade omkring 4 Rdr B:co. Dem ångrar jag icke. -

Den 14 Julii 1834.

Hemifrån har nyligen frågats, om jag icke skall komma hem snart. Jag väntar nu från hemmet ett budskap, som kan komma hvilken dag som helst och, när det kommer, skall jag förmå mig att genast resa hem på en eller annan dag, såsom jag det har lofvat. Men jag förstår nog, att frågan icke syftar på något sådant mitt besök i hemmet för ett par dagar blott, utan den vill veta, om riksdagen snart skall vara slut och jag komma hem för att stanna hemma. Men det har jag ju sagt, att utsikterna till snart slut på denna riksdag icke alls äro ljusa. ----- De viktigaste frågorna om Statens utgifter skola den 18:de och 19:de före i Statsutskottet, och onsdagen den 23:dje skall hufvudfrågan om Realisation komma före hos Ständerna. ----- Hvar dag med undantag af Söndagarna, rör jag således öfver på kullbåtarna från Röda Bodarna till Riddarholmen kl. mellan 9 och 10 - och kommer dervid mången gång ihåg Bellman och visan: "Ge rum vid roddartrappan". Conversationen och sällskapet på båtarna är icke lifligt, så framt icke madamerna sjelfva träta eller någon af passagerarna roar sig med att skämta med dem. ----- Roligt må ni icke tro att det är. Sedan värmen börjat verka starkare, blir här mer och mer odrägligt. -----

För att någorlunda hålla sig uppe i eländet, måste man röra sig. ----- I Söndags 4 dagar sedan var jag således vid Carlberg hos Eliots, det trefliga folket. Vi rodde öfver den smala sjövikens, och jag spetade länge i bergen och insamlade några lafvar, samt gick om aftonen till fots till staden. Första Söndagen i Juli, den 6:te, var jag eftermiddagen på Djurgården i sällskap med Östberg, Hallström och Lignell. Vi trakterade oss med mandelmjök hos Traktören Pol, vandra de sen fram till Rosendal, der vi sågo de nya colonnerna till det Museum Konungen ämnar bygga. De äro gjorda vid Marmorbruket, oändligt

vackra - säkert de vackraste marmorcolonner, som blifvit fabricerade i Sverige. ----- Konungen gaf middag här kl. 6. Derföre vattnades vägarne med tunnor, försedda med spritrör, att det ej skulle damma, när Konungen anlände. Biskoparna och några utvalda prester voro kallade hit. Vid Rosendal voro blommorna kläna -----.

Sedan sågo vi en representation på den optiska teatern, skuggspel, laterna-magica ----- Här skulle jag önskat, att jag haft barnen med mig. Medan denna herrlighet bäst stod på, ropades: Elden är lös i stan på Söder! När vi kommo ut sågo vi den starka röken. Innan midnatt lades 8 gårdar i aska. Det var hemskt att höra klämtningen upprepas från alla kyrkor i flera timmar, sedan det blifvit mörkt.

I går, Söndag, den 13 Juli, ändtligen var jag åter vid Carlberg och kapade luft der i parken ----- En riktig extra motion tog jag mig den 3:dje dennes, då jag med prosten Nordin och målaren Professor Kraft^x (hos hvilken jag såg Kronprinsens förmälningstafla, med en mängd ganska lika porträtter af allehanda folk) vandrade ut till Landtbruks-Akademien öfver 1 mil. -----

Allt hvälfver sig föröfrigt nu här omkring den stora penninge-frågan, för hvilken Riksdagen egentligen är sammankommen, och syftar till dess lyckliga lösande. Stora sammanträden komma att i dessa dagar hållas hos Excellensen Wetterstedt i Realisations-frågan. Alla utskottets medlemmar äro inviterade ----- En afton har också jag^{xx}) varit särskildt bjuden eller befalld till Excellensen Grefve Brahe för samtal i ämnen åt detsamma hållet.

Den 22 Julii.

Huru bunden kan man icke vara! Redan i dag 8 dagar sedan mottog jag, såsom mina småbref dit hem låtit veta, den underrättelsen, efter hvilken mitt hjärta med suckan så mycket hade väntat, och ännu idag är jag ej på väg för att se den lille nykomne - jag kan icke ens bestämma dagen för min hemresa. Jag lider och vändas --- men måste foga mig. Ehuru mycket min själ längtar efter att få se den lille gossen och Eder alla, kan jag icke med heder öfvergifva de ärenden, som just i dessa dagar - äro under öfverläggning ----- Att rymma undan, då kanske en röst kunde afvända ett ondt beslut, skulle vara skamligt. Alltså hoppas jag att då vara hemma om Söndag till gossens dop. -----

Omnämna må jag --- kanske, att jag i dag utanför riddarhuset träffade Grefve Brahe, hos hvilken jag såsom jag nyligen omtalade, en afton var på enskildt besök. Hallström och Laurenius sågo, huru han artigt bockade sig två gånger då han först fick se mig. Förmodligen var det deras närvaro, som gjorde att ingen conversation uppstod - och som de visste af min kallelse dit, så skrattade de nu hjertligt.

x) Per Kraft d.y. 1777 - 1861.

xx) Konung Carl Johans synnerlige förtroendeman och intill Konungens sista så varmt hängivne personlige vän, den bekante Grefve Magnus Brahe, hvilken af Konungen, som saknade förmågan att sjelf ledigt röra sig i samtal på svenska, mycket ofta brukades till underhandlingar med enskilda personer, af hvilka Konungen önskade något utverka eller på hvilka han ville inverka. -

Jag kan dock icke säga, att Hans Excellens kom långa vägar med mig. Den rättvisan bör jag ock göra Grefve Brahe, att hans framställningar ej gingo ut på något öfvertalande.

Den 7 Augusti 1834.

Det var en lustig resa på ångbåten förliden söndag först emedan vädret var högst angenämt - och sedan för det att vädret blef duktigt bistert.

Efter hand, när vi hunno rätt öfverse hvarandra, befunno sig många Riksdagsmän och annat förnämt folk i sällskapet. Der voro Grefve och Grefvinna Posse från Gottenvik, en annan Grefve Posse med Grefvinna, vidare Baron Boije^{x)} (den store riksdags-pratmakaren), Bondeståndets Secreterare Bergström, båda Norrköpings-riksdagsmännen, Zander och Arnberg, Professor Berzelius^{xx)} - och äntligen kom också, från sin på fartyget njutna nattsömn, Presidenten Poppius^{xxx)}, Ullpatronen, nu på återväg från ullmarknaden med sin bagge, hvilken han fört med sig ned för att visa såsom raritet, och med mycken ömhet vårdade. Baggen var instängd i en bur på däck. Det hände att passagerare satte sig på buren, men då blef Presidenten ängslig och gick strax att taga sin bagge i försvar. Han kostar också 100 Rdr B:co - baggen, menar jag, men inte Presidenten, som säkert skulle kosta mer. Gubben är emellertid rätt trefflig. Samtalet med honom, Professor Berzelius med flera blef rätt angenämt, och hela förmiddagen hade vi en behaglig segling.

Jag hitkom till stränga göromål. Frågan var om extra-anslag till försvarsverket och få dagar i min lefnad hafva varit oangenämare, emedan den immoderata oppositionen här - ända till orimlighet, ifrade att få allt afslaget, äfven de oundgängligaste anstalter för landets försvar. -----

----- Något egentligt märkvärdigt har för öfrigt icke händt. Göromålen hafva sin gång, men de gå långsamt. ----- Vi få se, om ej min gissning, att Styrelsen vill hålla oss kvar, sannas - så framt icke den hotande sjukdomens hastigare fart föranleder Konungen att skicka oss hem.

Då jag nämner "den hotande sjukdomen" så menar jag naturligtvis Choleran, som, enligt hvad Ni nu idag genom mitt i Tisdags dit hem skrifna bref fått veta - - nu ostridligt är i vårt land. Enligt i dag ankomna tidningar är dödligheten stor i Göteborgs förstäder bland den ringare folkklassen, mycket mindre i sjelfva staden. Men från staden är sjukdomen redan kommen ut på landet i flera socknar deromkring, samt synes följa Götha Elf inåt landet. Fara värdt är, att

x) Boije af Gennås, Joh. Ludv. 1768-1841. Jurist, politiker, pamflettskr.

xx) Berzelius, Jöns Jacob 1779-1848. Kemist, 1807 professor i medicin och farmaci i Stockholm, där han samma år grundade Svenska läkaresällskapet.

xxx) Poppius, Gabriel, 1770-1856, president i kommerskollegium 1826 En av sin tids yppersta ämbetsmän.

den, följande Götha Canal, fort nog kan vara spridd midt igenom vårt land och särdeles hastigt nog komma till Östergöthland. Ett rykte säger, att den redan skulle hafva kommit till Borås i Westergöthland, men hvad sanning det kan hafva, vet jag icke. ----- dölja de verkliga förhållandena och de farhågor, som deraf hos mig väckas,*) bör och vill jag icke. Bland Prästeståndet är Professor Engeström^{x)} sjuk --, men redan på bättringsvägen. Det är den Europeiska Choleran eller Cholerine

----- enligt underrättelser, dem jag, vid egna besök i Karantänscommissionen samt från tillförlitliga håll inhämtat, låtit Eder veta, huru Choleran i denna Augustihettan ifrån Götheborg småningom flyttat uppåt landet - huru farsoten ostridligt brutit ut i Wenersborg, sedan kommit till Jönköping samt enligt rykte äfven skall vara yppad i Motala, derom dock intet säkert är känt. ----- I nejderna kring Götheborg inom Elfsborgs län skola 39 personer hittills varit angripna af Sjukdomen och, om jag ej missminner mig, 13 dött. -----

I tidningarna kunnen I läsa mycket om frågan, huruvida sjukdomen är den Asiatiska Choleran eller icke. ----- Men ingen tvivlar nästan mer, att det är själfva Asiaten - den och ingen annan. ----- Ett spanskt skepp har fört Choleran till Götheborg. ----- Förstörelsen i Götheborg har varit stor. Man skall likväl komma ihåg, att den staden har 27.000 människor ungefär. Intill denna dag äro efter säkra uppgifter öfver 800 personer döda. Nu är farsoten i staden i sin högsta höjd. ----- Med Götheborgsskepp har sjukdomen också bestämt förts till Carlstad och Christinehamn. -----

Den 29 Augusti 1834

----- som jag för Eder icke bör dölja - att 8 dagar redan är gångna, sedan choleran här yppades. ----- Fler eller färre sjukdomsfall och dödsfall ha här förekommit, om hvilkas art ingen vidare ovisshet kan vara ----- . Såsom preservativ bruka många hvitlök, som man bär på sig i fickan, - äfven svafvel. Några tugga hvitlök. Andra bära om halsen en becktråd, insydd i band och så lång, att den räcker ned till maggroppen, der den slutar i en vid becktråden fastsydd liten påse, som innehåller en bit kamfert, förvarad i linfrö eller kummin, hvarförutan den bortdunstar snart. Andra bruka aromatiskt plåster, applicerad på magen, och dricka selzervatten. För min del tror jag icke mycket på preservativerna, vida mer på en sorgfällig diet, ordentligt lefnadssätt, stillhet, god sömn, omsorgsfull klädsel - och duktig betäckning på magen samt uppmärksamhet att vid första yppade retning till äckel taga ett kräkmedel och straxt derefter med fläderte och något annat medicament försätta sig i svettning - eller om Diarrhéen börjar, genast taga ett afförande medel och likaledes laga, att man strax kommer i svettning.

----- Och när Ni nu se af tidningarne, att sjukdomen tilltager, så låten därför icke förskräckelsen intaga Eder. Det är så farsotens natur under vidpass tre veckor efter dess början. ----- Vi kunna ju dock intet hjälpa eller uträtta. Herrons allena är all makt. Han vakar och regerar alla stunder.

x) Engeström, Johan, 1699-1777, orientalist, biskop i Lund, Huvudarbete: Grammatica hebraea biblica (1731-33).

Den 26 Sept. 1834.

Förundransvärd är Guds nåd, som verkar att jag postdag efter postdag och nu åter idag kan få sända Eder tidningen "mitt lif är bevaradt, intet ondt har kommit vid mig, fastän jag måste vistas i en dödens dal". -----

Här i Stockholm börjar åter rörelsen blifva temligen liflig. De antecknade dödas antal steg i går till något öfver 3.100, men det medgifves, att ett icke så litet antal är oantecknat. Under de svåraste dagarne borttrycktes mycket folk i kojorna, som väl icke så noga hölls räkning på. Ty på Norr-Malm, på Ladugårdslandet och i de aflägsnare trakterna på Söder-Malm, der snuskighet, fattigdom och liderligt lefverne råda i kojorna, har härjningen varit förskräcklig. Det finns hus som är utdöda, och ack, - många fattiga barn, fader- och moderlösa. -----

Riksdagsgöromålen, som under sjukdomens svåraste tid mycket legat nere och gått odrägligen långsamt - börja nu åter ha sin jämna gång samt småningom få mera drift. Sedan denna vickas början äro vi temligen flitigt tillhoppa i Utskotts- och Ständsplena, och särskilt hade i tisdags (den 23) det förstärkta utskottet på förmiddagen ett sammanträde, som tycktes mig vara ganska märkligt och högst sorgligt, samt i sina följder torde blifva ödesdigert nog. -----

Jag var uppe i förstärkta Banko-Utskottet (som samlas på Ridarhuset) kl. 9 f.m. Men jag måste gå derifrån, efter jag - såsom jag straxt skall omtala, den dagen var befalld till Kronprinsen och skulle vara hos honom 3/4 till 10.

----- något om det företräde hos H.K.H. Kronprinsen, hvartill jag var kallad den 18:de: Det ämne, som härvid afhandlades, var statsanslagen. Jag hade lätt att svara derpå, emedan jag talat och röstat för det, han nu önskade. ----- Kronprinsen frågade mig nu huru jag trodde det skulle gå. Dertill kunde jag naturligtvis ej svara bestämdt. Det är emellertid alltid angenämt att tala vid H.K. Höghet. Han är glad och liberal, skrattar och behandlar ämnet på det mest frisinnade sätt. Om den stränga oppositionen yttrade han sig med stor moderation. Att man måste hålla igen, när tillgångarna är små, erkänner han med samma glada uppsyn, som om man lofvade honom stora summor. Jag skulle kunna säga honom hvad som helst - han gillar och tar reson. I hela hans väsen är tillika mycket deltagande, verkligen hjertlighet - kan man tydligt se. Såsom om han vore en bror, frågar han, huru man befinner sig i denna svåra tid.

När han började tala om lån såsom tillgång för de utomordentliga Militära lånebehofven, sade jag honom, att nationens allmänna röst ännu är så bestämdt emot lånesystemet och skuldsättning, att man borde icke vilja forcera saken. Han medgaf det: yttrade, att han sjelf icke så bestämdt vore för saken, men att då man genom lån beredde tillgångar till sådana ändamål, som kunde gifva någon afkastning till industriösa företag - fabriker och dylikt - kunde deraf blifva något godt. Vidare kunde nöden väl drifva dertill äfven för andra ändamål o.s.v. Jag medgaf det, såsom en tillflykt för nödens tid, men sade då, att benägenheten för att medgifva lån för Statens räkning ganska mycket berodde af den opinion man kunde hysa om hushållsandan hos dem, som skulle handha de på sådant sätt beredda tillgångarna. Han upptog det med mycken godhet och medgaf det, men tillade: "Farhågan kommer väl ock af samma orsak, som att man under cholera-tider är rädd för calas-bord: man fruktar för att föräta sig. Så är

det också man är rädd för, att när de styrande vänjt Ständerna vid att bereda tillgångar genom lån, så blir det aldrig slut på att låna".

Om sig sjelf sade han, att han nästan litar på att ej bli angripen af choleraan, emedan han ej kan känna den minsta rädsla eller ens någon skakning, då han ser choleraskjuka. Han svarade detta på mitt yttrande, att jag vore icke den enda, som med oro sett, att H.K.H. alltför dristigt blottställde sig.

"Jag tillräknar mig det icke såsom en merit" - sade han - "men det är så min natur. Jag kan icke gerna bli rädd".

Han är verkligen käck. Baron Silfversköld har sagt mig, att han vid de vådligaste artilleriförsök alltid står främst och visar den största oförskräckthet. Så bör en kung vara.

- x -

Waldemar Stenhammar.

Född 1877 på Alfvestad i Kimstads socken, död 1941. Han var son av godsägaren Carl Mathias Gustaf Stenhammar och Anna Laura Petersson samt äldre bror till major Arne Stenhammar och sonsonson till fältprosten Nils Stenhammar i Ask och Ekebyborna. Gift 1904 i Stockholm med Olga Löfwall, dotter av godsägaren Nils Albin Löfwall och hans hustru, född Fischerström.

- x -

Olga Stenhammar bor i Nyköping, där hennes dotter Sylvias make är lasarettsläkaren Åke Grevillius. Äldsta dottern Suzanne gifte sig 14 augusti 1954 med jur.kand. Peter Wallenberg. Vigseln ägde rum i Grännas vackra kyrka. Den lilla staden vid Vättern var som allra vackrast, och de höga lummiga ekarna susade.

Den 3 juli 1956 gifte sig dottern Louise - också i Grännas gamla vackra kyrka. Milda fläktar från Vättern ökade feststämningen. Den lilla staden blir inte bortglömd i New York, där Louise och Richard Plano kanske slå ned sina bopålar som nygifta.

- x -

Waldemar Stenhammar var volontär vid Värmlands fältjägarkår 1897, sergeant i andra livgrenadjär reg. 1898, elev vid Krigsskolan samma år och vid reg. 1900, löjtnant 1907, kapten 2 kl. 1914 och 1 kl. 1917, majors avsked 1927, överstelöjtnant i armén 1937. Har hedrats med ordensutmärkelser: RSO och RVO.

Han var lärare i krigstjänst vid Krigsskolans officerskurser 1911-1913 samt vid extra reservofficerskursen å Fristad hed 1915. Chef för II arméfördelningens studentkompani 1920-1922. Tjänstgjort i generalstaben 1914 och 1934, regementskvartermästare 1924-1926, registrator i Försvarsdepartementets kansli från 1927.

Waldemar Stenhammars biografnummer i Krigshistorien, som han författat är 933. Krigshistorien kan lånas från större bibliotek i Sverige.

Hos min faster Caroline Odenrantz har jag en gång råkat vår släktåldermans bror Waldemar och hans hustru. Eivor och Dagmar Lönnberg var också min fasters gäster den gången. - - Jag är glad åt att jag råkat Waldemar. Att han var författare, det visste jag, men ej att han också skrivit poesi. --

Med uppskattning har jag sett de 5 delarna krigshistoria på bokhyllan å Stjärnviks vardagsförmak: Waldemar Stenhammars verk. Över 2.000 sidor regementshistoria rörande Östgöta Ryttare och Kungliga andra livgrenadjärregementet. Första boken betitlas: Östgöta Kavalleriregemente i Carl XII:s krig. Tryckt å Östgöta Correspondentens tryckeri Linköping 1918. Andra bokens titel: Östgöta Kavalleriregemente under Frihetstiden och Gustaf III:s rogering. Tryckt i Linköping 1926. - Tredje boken: Livgrenadjärregementets Rusthållardivision 1791-1816. Fjärde boken: Andra Livgrenadjärregementet 1816-1927. - Liksom den förra tryckt i Linköping. Femte boken: Andra Livgrenadjärregementet 1552-1927, tryckt i Stockholm 1938. Författare Waldemar Stenhammar och Reinhold Stenbock.

Med behållning har jag tagit del av dessa böcker. Släktföreningens medlemmar rekommenderas läsa levnadsteckningen 1143. Den handlar om - själve "påven i Ask".

Släktåldermannen har bestämt att dessa två dikter, författade av hans bror Waldemar - då sextonårig - skola inflyta i denna släktkrönika. På underliga vägar kan somliga gamla papper av värdefullt slag komma i dagen långt efter deras tillkomst. - Som skolyngling i Norrköping brukade Waldemar ofta författa vers till - exempelvis - skidföreningens möte, och dessa uppskattades i hög grad - särskilt av kamraten Arvid Laurent. - Denne flyttade till Finland längre fram i tiden.

Han besökte sina släktingar i Finland efter sin utbildning, träffade där förtjusande Anna Lindberg, dotter till senatoren, verkliga statsrådet Lindberg. Hon blev Laurents hustru.

Nordiska Föreningsbanken i Helsingfors, där kamrer Laurent var anställd, glömmar honom ej. Alltid när banken hade fest, skrev L. verser, som han framförde sjungande. Han hade vacker röst. Genom sitt vänliga sätt och sin stora begåvning blev kamrer Laurent en personlighet i Helsingfors.

Allt detta intygas av

Iris Lerche Helsingfors 1958.

Verser som Arvid Laurent fått av Waldemar Stenhammar, har L. givit Iris Lerche, som i sin tur givit dem till sin kusin Arne Stenhammar, släktens ålderman. Iris Lerches mor hette Kant i flicknamn och var syster till Arnes mor.

Slottsklockan^{x)}

När solen sjunker i guld och lågor
så troliskt belysande vårens skrud
förnimms från dallrande ethor - vågor
melodiskt tonande, rena ljud.

De sakta hviska
från tornets tinne
för trast och siska
och sorgset sinne:
hur friden stiger
från höjden neder
och hvilat breder
och huldrikt viger

till ro de trängande hjärtan.

Waldemar Stenhammar.

x)

För med Upsala-förhållanden obekanta personer torde behöfva omnämnas att "slottsklockan" är en silfverklocka som hvarje afton från Slottsbacken med sina rena toner förkunnar att dagen är liden.

Vennerberg har även behandlat detta ämne.

Hvad är lyckan?

(till Arvid Laurent)

Hvad är lyckan, så du frågte mig en gång, så hör mitt svar:
Lyckan kan blott den förklara, som af hjärtat lycklig var,
Än jag den ej riktigt känner, men jag anar den ändå,
Hoppas att en gång den finna, och jag det förklarar så:

Ej i nöjets vilda lekar och bacchantiskt fröjderus
Skall du finna lyckan, broder, lyckan den är skär och ljus,
Kan ej sudla sina rena vingar uti lastens dy.
Ej ur gruset, nej, ur ljuset skall vår lyckas morgon gry.

Icke skönhet, icke rikdom, icke jordens prakt och glans,
Icke kronan kring din tinning ger dig lyckans blomsterkrans.
Skulle ock ditt namn all världens högsta ära en gång nå,
Lyckan, som du sökte, kanske flydde dig alltjämt ändå.

Ja, ty världens tomma nöjen, prål och falska glittergull
Stilla ej ditt hjärtas längtan, äro snart blott stoft och mull,
Bittert smakar nöjets bägar, när man blott har dräggen kvar,
Fridlöst då ditt hjärta fryser, ty det aldrig lyckligt var.

Lycklig den, som börjar lifvet med ett vårfriskt ungdomsmod,
Som kan hoppas, som kan fröjdas, hvilkens själ är ren och god,
Lycklig den, som nöjd med ringa, andras skatter ej begär,
Bästa skatten dock ett glättigt och förnöjsamt sinne är.

Lycklig den, som går till hvila stilla uti kvällens frid,
Somnar in så lugn i döden från all oro, storm och strid,
Som med glädje kastar af sig alla jordelivets band,
Och som hoppas bortom grafven på ett herrligare land.

Denna lycka dig jag önskar, måtte du den nå en gång!
När den lycka, som du älskar, sviker, tänk då på min sång
Tänk då ock: fast kall han syntes, han ett hjärta varmt dock har
Tänk så ock, hvad du ej trodde: han en trogen vän dock var.

Waldemar Stenhammar.

- x -

Elsa Stenhammar, vår äldsta och vördade släktmedlem, har år 1958 givit ut en bok å Gobers förlag. Bokens namn är "Fredrika Stenhammar" och därunder "Brev".

Fredrika Stenhammar föddes 1836 i Visby, där fadern var provinsialläkaren Andreas Andréo. Fredrika gifte sig 1863 med operasångaren och tullkontrollören Fredrik Stenhammar. Hon avled 1880.

Bland de ej få recensionerna ber jag få återge dessa två:

Införd i Morgonbladet 31/10 1958.

Brev från en sångerska

Av Alf Thoor

För den som vill komma i nära kontakt, vardagskontakt, med en gångentid finns ingen bättre läsning än brev och memoarer. Att den sortens litteratur har läsvärde även för gemene man och inte bara för fackfolk har på senare år också musikhistorikerna upptäckt. På utländska förlag har det kommit ut digra dokumentsamlingar som tydligen siktar på en rätt bred publik, volymer med papper om Bach, Händel och Schubert, samlingar av musikhistoriskt viktiga skrifter av äldre datum antologier med texter som belyser hur perspektivet på musikens roll

har skiftat under tidernas lopp för att nu nämna några av de utnyttjade uppslagen.

På svenska har sådana idéer hittills inte praktiserats i nämnvärd utsträckning, och det är skada. Vi vet alldeles för litet om vår fattiga musikhistoria för att kunna presentera den handboksvis, men konkret och handfast material från gångna tider borde vi kunna få tillfälle att bekanta oss med. På den vägen kan vi i varje fall få kunskap om vad slags klimat musiken har existerat under vid olika tidpunkter i vår kulturhistoria.

Gebers förlag har just lagt en mursten på detta litteraturbygge genom att ge ut en samling brev av den på sin tid mycket kända operasångerskan Fredrika Stenhammar (pris 18:50). Hon föddes 1836 på Gotland och fick i sinom tid studera bl.a. vid det berömda konservatoriet i Leipzig, som åtminstone i Norden och i Tyskland betraktades som den musikaliska vallfartsorten framför andra på 1850-60-talen.

Fredrika Stenhammar (hon var f.ö. född Andrée och syster till kompositrisen och organisten i Göteborg, Elfrida Andrée) hade ögon att se med och öron att höra med, hon var intelligent och språkbegävad, och det kritiska sinnet fattades inte heller. Hon beskriver konserter hon har bevistat och artister hon har kommit i beröring med, och hon gör det utan att upprepa sig. Och eftersom hon får uppleva musiklivet även i de stora kulturcentra, i Paris, Wien och Berlin, stöter man i breven på rader av 1800-talets stora konstnärarnamn, och man får dem karakteriserade ur en sorts Visby- och Stockholmsperspektiv, intelligent och artistiskt fattat; det är ganska pikant.

De numera historiska namnen bedöms inte alltid så som vi skulle vänta oss. Mot den unga Signe Hebbe är Fredrika Andrée enbart besk, och om Jenny Lind citerar hon omdömen av Jenny Linds franske lärare, som visst inte är särskilt lysande.

Och om sin väninna Christina Nilsson kan hon uttala sig så här nyktert: "Jag gläder mig att få se henne i roller, ty där tror jag hon skall bli bäst. I går, i kyrkan, sjöng hon utomordentligt vackert, blott hon hade låtit bli att sjunga på köpet den där "Fjorton år", som jag inte alls tycker om, varken visan eller föredraget... Hon försmår ej ... effekter och koketterier, men utan dessa hade hon ej heller fått ett sådant världsrykte och därför vill jag ej förebrå henne dessa knop".

Fredrika Stenhammar gifte sig med sångaren och tulltjänstemannen Oscar Fredrik Stenhammar, och hennes svåger var arkitekten och tonsättaren Per Ulrik Stenhammar, Wilhelm Stenhammars far. Brevsamlingen har alltså sitt stora intresse även som bakgrund till ett nyare skede av svensk musik; vi har här i själva verket ett ypperligt exempel på hur viktiga sammanhang kan bli levande genom ett stycke personhistoria.

Boken avslutas med en del notiser om personer som nämns i breven, och det är naturligtvis välkommet, men stor nytta skulle man också ha haft av ett register.

Infört i Göteborgsposten 21 dec. 1958.

Musikhistoria i brev.

Fredrika Stenhammars brev. Vilket förtjusande, behagfullt musikhistoriskt dokument! Man läser denna samling brev med ett ständigt stigande intresse. Det är en levande skildring av vad som rörde sig i tiden för ungefär hundra år sedan, företrädesvis i Sverige och Tyskland. Den för Göteborgs musikliv så betydelsefulla konstnärinnan Elsa Stenhammar har i boken med ovanstående titel, plockat samman väl valda delar av sin mors, operasångerskan Fredrika Stenhammars, korrespondens. Denna täcker nästan sångerskans hela korta levnadsbana. Ungefär hälften av breven är skrivna till pappa Andreas André, provinsialläkare på Gotland och andra hälften är adresserad till Fredrikas syster Elfrida, tonsättarinnan och kvinnoakskvinnan, som lyckades få riksdagen att anta ett beslut, som tillförsäkrade kvinnorna platser både såsom organister och telegrafister. Elfrida A. Blev Sveriges första kvinnliga organist 1861. Från 1867 var hon domkyrkoorganist här i Göteborg. Det som inte framgår av texten får sin förklaring genom några sammanbindande ord av Elsa Stenhammar.

Sålunda får man följa Fredrika från de tidiga barndomsåren i Visby via studierna i Leipzig fram mot engagemangen i Stockholm, Wien, Berlin, Boulogne för att inte tala om Marstrand, Gustafsberg och Strömstad, vilket ger fina inblickar i både stora små musikaliska förhållanden. Det var på en tid, då ett brev tog tre veckor till Paris och då man for från Uddevalla kl. 6 på morgonen för att anlända till Strömstad kl. 10 på kvällen. Lika främmande som detta är för oss i fartvidundrens tid lika främmande verkar det konstnärliga livets yttningar på den tiden för oss i radio och TV-tidevarvet. Man läser denna brevsamling med förvåning och en viss spänning. Är det möjligt, frågar man sig, att det bara är ett sekel mellan då och nu. Boken ger oss en nyttig påminnelse om hur gångna generationer har förberett marken för senare tiders musikliv. Dessa är värda att uppmärksammas i en så sympatisk och älskvärd skildring, där brevskrivarinnan står som symbolen för tidens oändligt långsamma och oändligt sirliga takt och ton.

Carl Tillius.

- x -

Den 25/2 1959 nådde mig en glad underrättelse från Elisabet och Arne Stenhammar. Dottern Elisabeth - student i Lund - oklaterade sin förlovning med en ung civilingenjör Per Erik Larsson. Han har befattning vid Stal i Finspång. Eklateringen ägde rum å Stjärnvik. Lilla Elisabeth återvände sedan till Lund och studierna i matematik. - Bröllop i vår!

Den 3/5 hade jag glädjen att få vara med på lysningsfest å Stjärnvik. Det var Jan Stenhammar och hans fästmo Barbro Lorentzon som stodo i begrepp att förena sina öden för livet. Pingstafton skulle de vigas i S:t Johannes kyrka, Göteborg. Lysningsfesten var

förtjusande. Det kändes glad stämning i luften. Det unga lysningsparet, det unga, förlovade paret, alla Arnes och Elisabets barn och barnbarn (utom Birgitta i Amerika, som tyvärr ej var med). Det var verkligen högtid - och vårsolen över nyspruckna kastanjeblommor och sippor i mängd var betagande. Barbro's föräldrar, systrar och andra familjemedlemmar ävensom släkt och vänner till Arne och Elisabeth var med - ävensom slutligen Stjärnviks underhavande. Dessa hade samlat till vacker lysningspresent. Tre bord med vackra och värdefulla lysningspresenter beundrades.

Den 29/4 1959 blev äldsta dottern till Gunnar och Alfild Krantz student. Släkt och vänner hurrade för Gunhild av hjärtans lust också vid festen senare.

Den 3 september fick Marianne och Fred Stenhammars dotter och måg en präktig son, som senare vid dop erhöill namnen: Tomas Lars Otto. Han döptes i Seglorakyrkan, där hans mor och morbror också ha döpts.

God Jul! Gott 1960 till alla släktföreningsmedlemmar!

Önskar

Släktens skrivare